

Jan Malewski

Karol Modzelewski – ett liv i broderskapets tjänst

Denna artikel handlar om Karel Modzelewskis (1937-2019) memoarer *Nous avons fait galoper l'histoire – Confession d'un cavalier usé*. Éditions de la Maison des sciences de l'homme, Paris 2018, 541 sidor.¹

Jan Malewski är redaktör för franskspråkiga *Inprekor*, medlem av verkställande utskottet i Fjärde internationalen och aktivist inom NPA (Nouveau Parti Anticapitalist) i Frankrike. Mellan 1981 och 1991 ingick han i redaktionen för tidskriften *Inprekor*, som gavs ut av den polska sektionen av Fjärde internationalen och som spreds underjordiskt i Polen.

”Jag skulle inte sitta åtta och ett halvt år i fängelse för kapitalismen, inte en månad, inte en vecka”, utbrast Karol Modzelewski indignerat vid en jubileumsceremoni för grundandet av Solidarność [Solidaritet] när han hörde Lech Walesa säga: ”Vi har kämpat för kapitalismen och vi har segrat, men vi säger det inte, för folk skulle inte förstå.”

Karol Modzelewski som var en revolutionär marxist och kritiker av den byråkratiska regimen, inspiratör för ungdomsrevolten i mars 1968, medeltidshistoriker, ledande språkrör för den oberoende fackföreningen Solidarność, som han namngav, senator och i opposition till den nyliberala politiken, professor och vice-president i polska vetenskapsakademin, avled den 28 april i år, 81 år gammal. Han var politisk fånge från mars 1965 till augusti 1967, från mars 1968 till september 1971 och från december 1981 till augusti 1984. Under hela sitt aktiva liv kämpade han för frihet, jämlikhet och solidaritet.

Rysk barndom

Han föddes i Moskva, den 23 november 1937, under kulmen på den stalinistiska terrorn som Kyril Budnevitj. Hans far Alexander, som var underofficer, hade arresterats nitton dagar tidigare och dömts till åtta år i straffläger.

1939 hade hans mor, Natalja Wilter, härbärgerat Zygmunt Modzelewski, som var en polsk kommunist som emigrerat till Frankrike och blivit medlem i franska kommunistpartiets centralkommitté och ledare för dess polska sektion. Han kallades till Moskva 1937, blev fängslad och torterad men frigavs efter Nikolaj Jezjovs fall. Under ”det Berianska andrummet” då Beria efterträtt Jezjov som ledare för NKVD, och till en början något mildrat terrorn, blev ett visst antal åtalade som inte erkänt frigivna.

Natalja blev hans andra hustru och han blev sedan en av ledarna för polska patriotiska fronten som bildades 1941 efter nazisternas invasion av Sovjetunionen. Han adopterade lille Kyril och gav honom hans efternamn. Kyril tillbringade sedan en stor del av kriget på ett hem för

---

¹ Det finns många recensioner av Modzelewskis bok i Frankrike och Kanada. Två kan nämnas som är lätta att hitta på nätet. Den första är 'Les méandres polonais de Karol Modzelewski' i: *La Croix International* av Jean-Baptiste Francois den 24 dec. 2018. Det är en intervju som ger uppgifter utöver boken. Den andra är 'Pologne: les leçons de l'histoire' i: *Metis. Correspondances européennes du travail* av Pierre Marechal den 15 mars 2019. Den ger en fördjupad bild av Modzelewskis syn på revolutionen, förhållandet ledare – ledda, revolutionär taktik m.m. (B. Isaksson).

barn till ”utländska kamrater”, där man hos de små inpräntade känslan av tillhörighet till den ryska nationen.

Det var inte förrän han kom till Polen i november 1945 och då hans far blivit utrikesminister, som unge Kyril lärde sig polska och hans förnamn ändrades till Karol, för att han inte skulle behandlas som en utlänning. Under en resa till Sovjetunionen 1947 träffade han som hastigast första gången sin biologiske far, som hade överlevt lägervistelsen. Han återsåg honom en längre tid i januari 1956 då han fick höra talas om de sovjetiska lägren.

Karol Modelewski hörde talas om sin familjs historia för första gången 1954 efter Stalins död. Han fick veta att hans morfar och hans biologiske far hade deporterats. Som svar på en av hans frågor svarade hans adoptivfar: ”Jag satt fängslad på Lubjanka från oktober 1937 till juli 1939. Man försökte framtvinga en falsk bekännelse och falska anklagelser mot andra personer. Det var Lubjanka som förstörde mitt hjärta. Innan dess var min hälsa utmärkt.” Han dog en kort tid efteråt.

Först minister, sedan ledamot av Högsta domstolen och partiets centralkommitté, förmedlade adoptivfadern till Karol en kritisk inställning. Han minns att när en vän till hans föräldrar blev anhållen på grund av en falsk anklagelse för spioneri, utbrast fadern: ”att bli anhållen innebär inte att man är skyldig”. En annan gång när han frågat varför priserna på livsmedel stigit, svarade fadern: ”därför att folket äter mindre och arbetar mer”. Eller när i början av femtiotalet hans gamla medarbetare, som hade blivit partiets förstesekreterare i Schlesien, skröt med bedriften att ha infört säkerhetsbestämmelser för gruvarbetarna och hans far skrek: ”På vilket sätt är ni annorlunda än ägarna före kriget som behandlade gruvarbetarna som dumma kossor? De kunde sparka folk för att de hade en ask tändstickor på sig! Och det strejkade vi emot!”

Men inte så långt därefter fick han reda på att hans far, som gått med i SDKPiL² 1917, och som deltagit i bildandet av kommunistpartiet, hade varit frivillig deltagare i den polska arméns kamp mot Röda arméns marsch mot Warszawa. Vissa hemligheter kunde inte avslöjas förrän Stalin var borta.

Om ifrågasättandet av revolutionen

Efter gymnasietiden anslöt sig Karol till den officiella ungdomsorganisationen ZMP, en av de institutioner som ”hade målsättningen att indoktrinera medborgarna och i synnerhet ungdomen. (...) För att stå samman, måste vi utan minsta tvivel tro på våra ideal och ha en fiende”. I sina memoarer skrev han: ”Jag fick leva med skammen över att ha deltagit i olika klappjakter (...) jag har lidit av denna infektion men jag har behållit antikroppar mot den. När en grupp vänt sig mot en enskild individ, har jag känt igen larmet från tidigare förföljelser och försökt stå emot.”

Sedan han hört talas om stalinismens terror från offer och ögonvittnen när ”tövädret” hade satt igång måste han: ”förstå och göra denna nya information hanterlig för att utifrån dessa faktafragment skapa en ny bild av världen.”

Chrusjtjovs hemliga rapport om Stalins brott i februari 1956 översattes och spriddes runt om i Polen, och förstesekreteraren i partiet avled sedan i Moskva kort efter att han hört den.

En allmän strejk utbröt i Poznan i juni 1956. Regimen tyglade den med blodiga medel men när solidariteten mot förtrycket ökade och oppositionen inom partiet stärktes var regeringen tvungen att backa. På gräsrotsnivå och även inom de olika regionala partisektionerna valdes

² SDKPiL, (Kungariket Polen och Litauens socialdemokratiska parti), var Rosa Luxemburgs parti och som var emot kampen för självständighet. Den slogs ihop med vänsterflygeln av PPS-Lewica 1918 och bildade Polens Kommunistiska Arbetarparti.

nya ledningar. På FSO Zerans bilfabrik i Warszawa uppmanade den nya ledningen för partiet att överallt skapa arbetarråd. På universitetet i Warszawa beslutade ZMP att samarbeta med arbetarna på FSO. I september 1956 fick Modzelewski av sina kamrater uppdraget att anordna en debatt med arbetarna på FSO.

Trots motstånd från Moskva och en förväntad väpnad invasion riktad mot Warszawa valdes Wladyslav Gomulka, tidigare ledare för partiet, sedan avsatt och fängslad för ”högnationalistiska avvikelser”, åter till förstesekreterare. Vid sitt första offentliga framträdande den 24 oktober ”uppmanade han folket att återgå till arbetet och lägga politiken i partiets och regeringens händer”.

Detta första försök till normalisering mötte motstånd från de unga och radikala – studenter och arbetare – som i början av 1956 bildade Föreningen för revolutionär ungdom (ZMR). Men partiet skapade en egen organisation och tvingade fram en sammanslagning av de två i januari 1957. Normaliseringen följdes sedan av angreppet på spårvagnsförarnas strejk i Warszawa i september 1957 och stängningen av ”vänsteroktoberveckotidningen” *Pro Prostu* (Helt enkelt) och de brutala upplösningarna av demonstrationerna mot censuren i oktober 1957. Sedan infördes den nya lagen om arbetarstyre 1958 som inordnade arbetarråden under partiet. Ett halvsekel senare skrev Modzelewski

Mot denna bakgrund var det enda noterbara undantaget”, , ”det ideologiska upproppet från de oppositionella på universitetet, författad i syfte att få till stånd en diskussion som skulle kunna leda till ett program för en ny revolutionär organisation (...) När jag idag åter läser de fyra sidorna text (...) är det som tycks mig viktigt och som den tidens reflexioner innefattade – trots sina inkonsekvenser och brist på tydlighet – ett ideologiskt grundtänkande som några år senare skulle ge upphov till det öppna brevet till partiet.³

I och med att staten återtog kontrollen över utvecklingen började Modzelewski delta i seminarierna i medeltidshistoria – något som hade varit svårt då samarbetet med arbetarna i FSO pågick vid samma tid. Han var inte längre medlem av ledningen för ungdomsorganisationen i Warszawa eftersom han hade avgått när partiet neutraliserade det. På grund av lysande studieresultat fick han ett stipendium för ett års studier i Italien. Där säger han sig ha upptäckt ”friheten”.

Det var inte mötet med en trotskist (Livio Maitan), flera eurokommunister, otaliga socialister och kristdemokrater som vände mig emot förhållandena i Polen”, skrev han. Det var ”kontrasten mellan det vardagliga livet i ett fritt land och livet i Folkdemokratien Polen vid tiden för den ’lilla normaliseringen’. – Jag upplevde den tiden som en stor förödmjukelse (...) Bakom mig hade jag erfarenheterna från revolten 1956. Jag visste vad som måste komma ur den erfarenheten och påbörja en grundläggande kritik (...) sedan forma ett handlingsprogram riktad mot systemet. Vi måste samlas, hitta ett gemensamt fältrop för de som kände och tänkte på samma sätt, fast vi till en början bara var en handfull.

När han kom tillbaka till Polen våren 1962 med Jacek Kuroń, som hade varit hans politiska mentor och vän sedan 1956, grep han sig tålmodigt an med detta politiska organisationsarbete. Han organiserade öppna diskussionsklubbar vid universitetet, i samarbetade med ”revisionisterna”⁴ och de militanta trotskistiska polackerna Kazimierz Badowski och Ludwik Hass. De tog över ledningen för ungsocialisterna på universitetet i Warszawa. De räknade inte med att någon längre tid kunna slå vakt om denna frihetens oas. ”Det stod klart att inom systemet var en aktiv självständighet inte möjlig annat än om den var

³ [Öppet brev till det polska arbetarpartiet](#) av Karol Modzelewski och Jacek Kuroń, 1965.

⁴ Denna nedlåtande term som partiapparaten använde sig av för att beteckna de kritiska marxisterna lade vi oss sedan till med själva.

utom räckhåll för partiets hårda regelverk och de institutioner de var underställda. Det vill säga utanför lagens gränser”

Han beslöt sig för att sätta ihop en grupp som var besluten att utarbeta ett program runt vilket det kunde skapas ”en hemlig revolutionär organisation”. Denna grupp omfattade sju unga universitetsstuderanden och en arbetare från FSO. Bara den sistnämnde ”ville visa upp en inställning värdigt en konspiratör”: de andra sex arbetarna som var organiserade runt honom förblev hemliga för de övriga i gruppen.

Ända från början fanns en agent från hemliga politiska polisen i gruppen, likaså var en av kontakterna i Krakow det och en som stod Hass nära men som inte dolde det. Dessutom fanns i den hemliga gruppen åtskilliga programmatiska motsättningar, en av medlemmarna lutade åt en mer nationalistisk inriktning och en annan åt en mer akademisk ekonomisk inställning.

Till slut avfattades manifestet bara av Kuroń och Modzelewski. Den enda kopian av den konfiskerades i en husrannsakan hos de två författarna den 14 november 1964. Kort därefter förstördes de kopior som Kazimierz Badowski skickat till Karol ”för att inte ligga som underlag för ett åtal” och dupliceringsapparaten som aktivisterna i Fjärde internationalen bidragit med konfiskerades.

Efter att först ha blivit hotade med åtal för brott emot staten (artikel 155-1 och 2 i strafflagen från 1932 – som den stalinistiska regimen behållit och som Kuroń och Modzelewski betecknat som ett ”instrument för den halv-fascistiska diktaturen”) släpptes medlemmarna i gruppen efter 48 timmar: ”på den högsta politiska nivån föredrog man att undvika en rättegång men uteslöt de skyldiga ur partiet och från universitetet”. I slutet av november blev de också uteslutna ur partiets ungdomsorganisation på universitetet utan att den kände till deras konfiskerade manifest. Det var av denna anledning Modzelewski ur minnet författade den text som är känd under namnet ”Öppet brev till partiet” där han sammanfattade det försvunna manifest han skrivit med Kuroń. Det fanns inga möjligheter att trycka det och det fanns bara i 17 sjutton exemplar, två hos partikommittén inom ungdomsorganisationen på universitetet den 18 mars 1965 och de andra spridda bland vänner. Den 19 mars klockan 6 på morgonen arresterades författarna och i juli dömdes Modzelewski till tre och ett halvt års och Kuroń till tre års fängelse. Rättegången följdes av de aktivister som åberopade sig på trotskismen: Badoski, Hass och Romuald Smiech.

En intellektuell oppositionell och eldsjäl i ”Sällskapet krökta cirkeln”(Club de cercle courbe), som förbjöds 1962 och som emigrerade kort därefter, skrev: ”Arbetarna har visat en mycket stor beslutsamhet. Men de saknar ett program och de vet inte alltid klart för vad de kämpar. *Pro Prostu*, som hade sina fördelar saknade förmågan att vara konsekventa till slutet. ’Krökta cirkeln’ och andra uttryck för intellektuell opposition ägnade sig åt debatter utan att slå näven i bordet. I jämförelse med allt detta verkade gruppen runt Modzelewski vara den enda revolutionära gruppen i klassisk mening.”⁵

Även om denna revolutionära grupp hade upplösts 1965 så började ungdomsmiljöer som börjat få ett inflytande att ta till sig deras analyser. Författarna till det öppna revet, som släpptes i slutet av 1967, blev förstås ledare för de polska studenter som mobiliserade mot avskaffandet av universitetens självständighet och mot stärkandet av censuren.

Demonstrationen i Warszawa den 30 januari 1968 mot förbudet att visa en anti-tsaristisk pjäs av den store polska poeten Adam Mickiewicz, och sedan studentstrejkerna i hela Polen i mars mot avskedandet av lärare och relegeringar av studenter, ledde till att de blev arresterade på nytt. Deras fängslande utlöste en internationell solidaritetsrörelse och gjorde att det öppna

⁵ Witold Jedlicki, *Kajdany Ludwika Hassa*, [Lusdik Hass’ handbojor]. Kultura (Paris) april 1966. s 19.

brevet, översatt till många språk och publicerat av Fjärde internationalen, blev ett manifest att förhålla sig till för den nya internationella vänstern. Det kan vara bra att hålla i minnet.

Ett program för en antibyråkratisk revolution

De två författarna till det öppna brevet opponerade sig emot föreställningen att de byråkratiska regimerna var "socialistiska": "byråkratin besitter hela den politiska och ekonomiska makten, berövar arbetarklassen inte bara makten och kontrollen, men också medlem för självförsvar" och "bestämmer över produktionsmedlen" något som konstituerar 'en härskande klass'.⁶

"Inom det rådande systemet får arbetaren i form av lön och tjänster enbart ett existensminimum — det ekonomiska överskottet tas ifrån honom med våld (...) det används för ändamål som är främmande och fientliga för arbetaren. Detta betyder att arbetaren är utsugen."⁷ Genom att visa på "motsättningen mellan potentialen i den ekonomiska utvecklingen och den låga konsumtionsnivån" förutsåg de den ekonomiska krisen och drog slutsatsen att utvecklingen "måste nödvändigtvis gå via revolutionen".⁸

De föreslog ett nytt samhälle: "en arbetardemokrati", "ett system i vilket den organiserade arbetarklassen kommer att vara herre över sitt arbete och dess avkastning, i vilket den kommer att bestämma över samhällsproduktionens mål, omfattning och utgifternas användning (...) I detta syfte måste den organisera sig på företagen genom att bilda arbetarråd (...) Den måste av direktören göra en tjänsteman som underställs rådet, som kontrolleras, anställs och avskedas av detta."

"De viktigaste besluten angående nationalinkomstens fördelning och användning" kräver att arbetarklassen "organiserar *råd av arbetardelegater* med delegaternas centrala råd i ledningen. Genom detta system av råd kommer arbetarklassen att bestämma över den nationalekonomiska planen, med andra ord den kommer att fixera samhällsproduktionens mål, fatta de nödvändiga besluten och i varje ögonblick kontrollera planens förverkligande."⁹

Och de menar att "arbetarklassen måste organiseras på basis av ett flerpartisystem", att den måste avskaffa censuren, skapa "fackföreningar som är fullständigt oberoende gentemot staten och som har rätt att organisera ekonomiska och politiska strejker", att "några timmar per vecka tas från den lagstadgade och betalda arbetstiden och ägnas åt allmän utbildning", "den politiska polisen, den reguljära armén inte behållas i någon form", att "bondeklassens politiska autonomi, en autonomi som också är ett krav för arbetardemokratin."¹⁰

Kuroń och Modzelewski "föreslår därmed tydligt att det revolutionära programmet väsentligen måste skapas 'på basnivå', bland arbetare, med en eventuell understödjande roll av intelligentsian" analyserar Michael Siermiński.¹¹ Vid rättegången 1965 förtydligade Modzelewski: "revolutionen kan inte vara resultatet av proklamationer för den är en följd av objektiva motsättningar hos den socioekonomiska strukturen".¹² "I den tidigare texten – förlagan som konfiskerades i november 1964 och som var underlag för att skriva det öppna brevet – är författarna tydliga med att det revolutionära programmet måste skapas 'med

⁶ De anknyter till analysen från 1957 av sociologen Stanislaw Ossowski, *La structure de classes dans la conscience sociale*, Antrophos 1971.

⁷ Modzelewski/Kuroń. [Öppet brev till det polska arbetarpartiet](#), a.a.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Michal Siermiński. *Brytningens årtionde – Den oppositionella polska vänstern 1958 – 1980*. (på polska) Warszawa 2016. s. 47.

¹² Ibid. citat s. 48.

största tänkbara deltagande av arbetarklassen' och det är därför de förordar skapandet av arbetarcirkel som ska diskutera (...) och utgöra kärnan i partiet".¹³ Författarna hade en mycket blygsam uppfattning om sin egen sociala roll: Modzelewski underströk att de var vetenskapsmän och att deras roll var att "analysera verkligheten, att diskutera dessa analyser och sprida resultatet i samhället".¹⁴ Det var en uppfattning om partiet och arbetarklassens roll som var långt från stalinismens idé om "det ledande partiet". Men också en uppfattning om de intellektuellas roll i arbetarklassens tjänst. Michal Siermiński.¹⁵ skrev att denna uppfattning inspirerats av den kritik som Rosa Luxemburgs och Jan Waclaw Machajski formulerat vid seklets början mot en elitistisk och förmyndaraktig inställning som behärskade den socialpatriotiska och oavhängiga intelligentian: en "upplyst" elit som bibringar folket befrielse både uppåt och utåt. De var emot en uppfattning av intelligentian som "ledare för hela nationen, en kraft som ledde och tjänade, men också utövade makt, blåste liv i entusiasmen, stillade konflikter och ständigt arbetade för nationens bästa",¹⁶ som Kuroń och Modzelewski kämpade.

Modzelewski försäkrade mig en dag att han aldrig gick med i Fjärde internationalen, tvärt emot vad Livio Maitan minns efter diskussionerna de hade i Italien 1961. Men han hade läst Trotskijs böcker och han fick sedan 1957 tidskriften *Quatrième Internationale*, som han spred bland sina fransktalande vänner. Det var därför normalt att han i sina texter från 1960-talet återanvände kritiskt marxistiska reflexioner och, att med anledning av processerna, byråkratin frågade sig om det var vettigt eller inte att göra dem till "trotskisträttegångar".

Ett nederlag och en omsvängning i politiken

Det nya fängslandet av Modzelewski och Kuroń, och sedan förtrycket av rörelsen kring maj 1968, innebar en omsvängning av politiken i minst tre bemärkelser för den polska oppositionen. Rörelsen har gått till historien som en rörelse bestående av studenter och intellektuelle, men den var mer än så: "bland de gripna fanns det fler arbetare än studenter och det de hade gemensamt var att de var födda efter kriget".¹⁷

1. För Karol Modzelewski handlade det om en strategisk omsvängning. I det öppna brevet, hävdade författarna att "under dessa omständigheter kan den revolutionära rörelsen endast spridas över hela blocket och den sovjetiska byråkratins möjligheter till väpnad intervention kommer att bero på hur allvarliga klassmotsättningarna är i Sovjetunionen".¹⁸ 2013 preciserade han: "Man kan säga att jag 1968 hade svalnat, inte på grund av det som hände i mars utan i augusti då Tjeckoslovakien ockuperades. (...) Efter min frigivning 1971 var jag inte längre revolutionär. Jag hade övergivit min utopi, föreställningen om det ideala Polen. Det som återstod var mina värderingar."¹⁹ Som konsekvens trodde han inte längre på en revolutionär seger. Efter frigivandet i september 1971 ägnade han sig åt historisk forskning och avstod från oppositionell verksamhet under tio år. Han skrev inte under De 59s öppna brev som 1975 innebar en återkomst för den intellektuella oppositionen och som protesterade mot förändringarna av grundlagen. Han anslöt sig inte till Arbetarnas försvarskommitté (KOR) efter strejkerna 1976 och inskränkte sig till att skriva ett brev till dåvarande förstesekreteraren i partiet Edward Gierek där han krävde "en återgång till en dialog med det

¹³ Ibid. citat s. 47

¹⁴ Ibid. fotnot 16.

¹⁵ Ibid. citat s. 32-59.

¹⁶ Waclaw Sierozewskis uppmaning till den polska intelligentian. Han var författare och polsk patriot närstående Pilsudskis socialist-patrioter. Citerat av Siermiński, s. 43.

¹⁷ Irena Grudzinska-Gross, "1968 in Poland. Spoiled Children, Marxists and Jews", i V. Tismaneanu (red), *Promises of 1968: Crisis, Illusion and Utopia*, Central European University Press, Budapest-Nes York 2011.

¹⁸ [Öppet brev till det polska arbetarpartiet](#) a.a.

¹⁹ Intervju med Grzegorz Sroczynski, *Gazeta Wyborcza-Magazyn Swiateczny*, 13 september 2013.

civila samhället, den som initierades och delvis genomfördes under början av den period som följde efter december (strejkvågen 1970), då dialogens modiga och konsekventa genomförande av arbetarna pekade på en framgångsrik väg ur krisen.”²⁰

2. Det politiska tänkandet som, till mars 1968, inspirerat idéerna i det öppna brevet, och innebar förhoppningar om att regimen, trots dess förfall, skulle positionera sig mellan kapitalismen och ”en verklig kommunism”, utgjorde ändå en länk i en kedja av historiska framsteg och kunde återföras på den rätta vägen, med revolutionära medel. Genom att utlösa en antisemitisk kampanj, och skicka sina trupper mot demonstranterna, framstod myndigheterna i vänsteroppositionens ögon inte som ett block av reaktionära avfallingar av simplaste slag, som lagt beslag på den politiska makten och förhindrat framstegsvänliga förändringar, men som en diktatur av mörka krafter, som fascister. ”Det var det definitiva slutet på drömmarna om framsteg och ’en verklig kommunism’”, skrev Michal Siermiński.²¹ Även om historikern Karol Modzelewski inte delade de positivistiska illusionerna när det gällde synen på historien, hade de funnits i den miljö han identifierade sig med.

3. I det öppna brevet hittar man denna uppseendeväckande formulering: ”Det är de industriella behoven i ett underutvecklat land som är upphovet till byråkratin som härskande klass, bara den kunde svara mot dess behov, därför att utifrån villkoren för ett underutvecklat land, var den den enda som genomdrev industrialiseringen, det vill säga den reala produktionen, för sina klassintressen.”

När Ernst Mandel kommenterade det öppna brevet 1966 påpekade han att den enda anmärkningsvärda skillnaden mellan författarnas och Fjärde internationalens syn inte var att de ansåg att byråkratin var en klass men det faktum att ”deras inställning ledde till att de tilldelade ’den byråkratiska klassen’ en progressiv roll något som vi bestred”.²² Det är inte en terminologisk skillnad utan en grundläggande sådan, förklarade Zbigniew Kowalewski: ”genom att göra byråkratin till en ny härskande klass, var Kuroń och Modzelewski konsekventa: de gjorde klassen historiskt sett självständig och nödvändig men bara i uppgång och under en begränsad tid.”²³ Han fortsätter: ”Kanske var det denna teori om byråkratin i egenskap av härskande klass, historiskt nödvändig under första decenniet efter kriget, som helt fördunklade deras syn på en väsentlig sida hos byråkratin den haft ända från början: dess nationalism och därför också ett starkt antisemitiskt drag. Det föll därför på deras och på oppositionens lott att vara som en blixtn från klar himmel i mars 1968 vilket hade en enorm inverkan på den politiska och ideologiska utvecklingen”.²⁴ För ”den nya vågen av antisemitism ramlade inte ned från himlen i mars 1968, utan var en höjdpunkt i skapandet av en stat som bestod av en nation baserad på permanent etnisk rensning; det var också resultatet av en allians mellan byråkratin och nationalistiska krafter, och det inflytande som lumpenbourgeoisin, grundad på förintelsen och etnisk rensning, fått inom POUP och den statliga administrationen.”²⁵

Följderna av nederlagen i Polen och Tjeckoslovakien 1968 blev bestående inom den polska oppositionen. Medan den nya vänstern i den kapitalistiska världen spred det öppna brevet,

²⁰ K. Modzelewski, ”List otwarty do Edwarda Gierka”, *Aneks* no 13-14’, London 1977, s. 50 (En fransk översättning publicerades av *Politique Hebdo*, och utdrag i A. Dupain (Jan Malewski), *Pologne, situation et courants de l’opposition*” *Inprecor* no 8, 8 juni 1977.)

²¹ Michal Siermiński, op.cit., s. 29-30.

²² Ernest Mandel, ”Les livres: La lettre ouvert de Karol Modzelewski et Jacek Kuroń au parti ouvrier polonaise”, *Quatrième internationale* n. 29, november 1966, s. 79

²³ Zbigniew Kowaleski, *Polska prmiędzy rewolucjami a czystkami etnicznymi*, (Polen mellan revolution och etnisk rensning), efterord till Michal Siermińskis studie, s. 325.

²⁴ Ibid. ss. 334-335.

²⁵ Ibid. ss. 358-349.

väckte ”det viktigaste dokumentet under 1960-talet – en sammanfattande analys av systemet (...) de kommande åren inget intresse i Polen. Det var en del av en avslutad etapp; även författarna distanserade sig från dess språkbruk och från den höga värderingen av det som inträffat.”²⁶

Det var i denna viktiga bemärkelse betecknande, att när strejkerna i december 1970 och i januari och februari 1971 tvingat byråkratin på reträtt och diskussionerna bland strejkkommittéerna i Stettin i januari 1971 bekräftade analysen av exploateringen som kärnan i de sociala konflikterna, fortsatte den intellektuella oppositionen avvika från programmet i det öppna brevet. Modzelewski erinrar sig att när de lämnade fängelset lyssnade de på en inspelning av en diskussion mellan de strejkande och den nye förste partisekreteraren Edward Gierek på varvet i Stettin: ”Vi hade intrycket att ordet hade blivit kött. Arbetarklassen organiserade sig till den grad att den blivit ett politiskt subjekt som kunde tvinga de högsta instanserna i ett kommunistiskt land till en dialog och i denna dialog kunde de uttrycka sig med en egen röst.”

Z. Kowalewski noterade att: ”dessa ord som blev kött var uppenbarligen de i det öppna brevet. Ironiskt nog hade oppositionen som besegrades i mars 1968 förkastat dem en gång för alla.”

”Jag ville vara historiker”

När Karol Modzelewski lämnade fängelset i september 1971 var han ”en revolutionär som gått i livets hårda skola” med tanke på ”att Brezjnevs doktrinen spärrade våra strävanden” och vi inte längre trodde på ”den revolutionära elden, oavsett var den flammade upp, skulle omfatta hela imperiet och nå Moskva.” Dessutom berättade han 2013: ”det är inte sant att jag ville vara revolutionär hela livet. (...) jag ville vara historiker. Men olyckligtvis hände det alltid saker som gjorde att jag måste engagera mig. Jacek Kuroń sa att jag var en söndagspolitiker.”²⁷

Eftersom han ville hålla på med historiska studier, insåg han att han inte kunde fortsätta med en militant aktivism för i praktiken begränsade mål, för han delade uppfattningen ”att man måste acceptera liberaliseringarna som Edward Gierek föreslagit, det vill säga att tillämpa ett realistiskt sätt att stärka och utvidga dem. Det var det enda som var möjligt att uppnå.” I valet mellan den polska romantiska traditionen (upproren) och den positivistiska (att försvara den nationella kärnan) tippade han över till det senare.

”Jag började känna obehag, rentav skam men jag måste erkänna att jag inte ångrar mig – de viktigaste verken om det politiska systemet och det medeltida Polen skrev jag mellan åren 1971 och 1980.” Böckerna om de ekonomiska förhållandena under Piastdynastin från det tionde till trettonde århundradet och om bönderna under tidiga Piastdynastin innebar en revolution inom historisk analys. De ifrågasatte dogmen (inte bara den stalinistiska) om en polsk feodalism och en ”mening med historien”. Han publicerade dessutom, först i Italien 1978, en nydanande studie om longobardernas och karolingernas samhällen på italienska halvön, som sedan utvidgades till boken ”l’Europe des barbares” (Barbarernas Europa).²⁸

²⁶ Andrzej Fiske, *Anatomia buntu* s. 886 (citerat av Michał Siermiński op. cit. s.52)

²⁷ Intervju med Grzegorz Sroczynski, *Gazeta Wyborcza-Magazyn Świąteczny*, 13 september 2013.

²⁸ K. Modzelewski, ”La transizione dall’antichità al feudalesimo” i *Storia d’Italia*, Annali, 1. Dal Feudalesimo al capitalismo (Torino 1978, Einaudi) och K. Modzelewski, *l’Europe des barbares: Germains et Slaves face aux héritiers de Rome* (Paris 2006, Aubier-Flammarion, utgiven på polska 2004).

1980, en arbetarnas revolution ... utan strategi

När strejken började sprida sig i augusti 1980 tvekade han inte: ”Den var oemotståndlig. Man måste gå med. Friheten drev folket till barrikaderna. Jag måste följa folket och bli ett med rörelsen genom att tillföra en dos förnuft.”²⁹ Därför att ”Polen var på randen till revolution” och ”den tog inte statsvetarnas föreställda rationella uttryck ty den var uttryck för en kollektiv anda bortom massornas normer. (...) Helt plötsligt omvandlades den konformistiska andan till sin motsats och blev till en mental självbefrielse.” Hans vänner som var ledamöter i strejkkommittén i Gdansk bad dock honom att lämna varvet, då de trodde att hans närvaro skulle ge regimen en förevändning att vägra förhandla.

Tillsammans med en stor majoritet av kollegorna i Vetenskapsakademin i Wrocław, hade han grundat en fri fackförening efter undertecknandet av avtalet i Gdansk. Och han blev förstas invald i den regionala konstituerande kommittén. Som delegat på den första nationella konferensen den 18 september 1980 föreslog han namnet Solidarność, och mot andra delegaters och Lech Walesas åsikt lyckades han övertala konferensen om nödvändigheten av en samlad och därmed stark landsomfattande fackförening.

Som medlen av ledningen för fackföreningen i Wrocław, och som dess första nationella språkrör, var han en av dess eldsjälar. Han insåg att det var fråga om en revolution, alltså att en konfrontation med makten var oundviklig och att på sikt skulle en oberoende fackförening inte kunna samexistera med byråkratin. Han var övertygad om att de geopolitiska förhållandena skulle leda till en sovjetisk intervention. Och detta trots att Kreml inte lyckades segra i Afghanistan. Det fanns ett permanent hot om intervention från de sovjetiska ledarna och deras militärövningar. I december 1980 meddelade CIA att fjorton sovjetiska, två östtyska och två tjeckoslovakiska divisioner låg i beredskap vid den polska gränsen, Men Kuroń reagerade så här när E. Smolar, redaktör på BBC, väckte honom och berättade om det hela: ”Kuroń räknade snabbt att 14+2+2 blir 18: Han sa: ’- Till Tjeckoslovakien skickade de 24 divisioner. De tar oss inte på allvar. Väck mig inte igen utan anledning.’”³⁰

Liksom den stora majoriteten av de oppositionella under de föregående åren och ledarna för den nya fackföreningen lyckades han inte alls formulera en strategi som gjorde en ändring av dessa maktförhållanden möjlig. Hans vän Jan Strzelecki kritiserade honom eftertryckligt vid denna tid (publicerad på franska, inte polska!) för idén om att organisera soldatarna fackligt – att överföra arbetarnas erfarenheter av egenorganisation och demokrati på regementena – vilket för honom framstod som provokativ och onödig. Samma gällde uppmaningen till arbetarna i Östeuropa att följa Polens exempel, något som antogs av Solidarność första kongress mot ledarnas och rådsmedlemmarnas åsikt. Under sin sexton månaders legala existens försökte ledningen för den nio miljoner starka revolutionära rörelsen förhindra en sovjetisk intervention, som de ansåg oundviklig, vilket var en ”självbegränsning” av revolutionen

Likväl, de som aktivt organiserade strejken och fackföreningen ”korsade medvetet Rubicon, tog avstånd från sin tidigare undergivenhet och skapade ett kollektivt socialt liv på fabrikena, i fackföreningen och i landet genom självständig aktion. Det kan man kalla revolution. Det är ett maskineri som inte går att tygla.”, skriver Modzelewski i sina memoarer.

Det är i mars 1981 som spänningarna når sin höjdpunkt. Då angriper polisen brutalt de militanta arbetare och bönder som trängt sig in till diskussionerna vid Bydgoszcz regionala råd för att kräva lagstiftning om en bondefackförening. Solidarność uppmanar till

²⁹ Intervju publicerad i *Le Monde*, 4 januari 2019.

³⁰ Modzelewski och Werblan (ledare inom POUP), *Polska Ludowa, rozmawia* Robert Walenciak (Folkets Polen, intervju av Robert Walenciak) Warszawa 2017, Iskry, s. 419.

generalstrejk den 30 mars vilken skulle föregås av en fyra timmars strejk som skulle vara ett styrkebesked inför de fortsatta förhandlingar. Tre decennier senare skriver Modzelewski: ”Det fanns en stor beslutsamhet att kämpa, även om det innebar sammandrabbningar. Ännu viktigare var att efter fyratimmarsstrejken fanns på de företag jag besökte den 27 mars, ordningsvakter med armbindlar det stod Solidarność på, och även ’Metallarbetarförbundet’, som var ett branschförbund (det tidigare officiella fackförbundet) men också ’POUPs företagskommitté’, något som visade att sektionerna på de stora företagen började ansluta sig till fackföreningsrörelsen och till arbetarna som kämpade mot regimen. På så sätt var regeringen mycket isolerad politiskt. I den meningen kan man säga att det rådde en maktens kris, en höjdpunkt i den revolutionära utvecklingen. Om målet varit att störta makten var detta ett bra tillfälle.”

Trots beslutet att bara Solidarność nationella samordningskommitté hade rätten att ställa in generalstrejken och att resultatet av förhandlingarna med makthavarna efter fyratimmarsstrejken inte var tillfredsställande ställde Lech Walesa och fackföreningsdelegaterna in strejken. ”Resultatet av förhandlingarna och ’inställelsen’ av strejken tog helt kraften ur de enorma spänningarna och den samhälleliga mobiliseringen”, berättar Modzelewski. ”Att förkasta avtalet och återgå till strejktaktiken kunde inte längre återge oss den förlorade kraften, tvärtom var det den snabbaste vägen till nederlag. (...) Jag såg besvikelse och bitterhet hos fackföreningskämparna men jag tyckte samtidigt höra en kollektiv suck av lättnad: ’Tack gode gud, detta krig kommer inte att vara vårt’ (...) Från denna stund började Solidarność försvagas.”

Modzelewski avgick som nationell talesperson för fackföreningen. ”Jag var ursinnig över det manipulativa sätt man agerade till gagn för så att säga, den rena statsnyttan. Jag kunde dela deras inställning men jag ansåg att det hela inte genomförts på ett acceptabelt sätt.”³¹ förklarade han i en intervju 2017. I sina memoarer redogör han också för sitt deltagande i diskussionerna i den nationella samordningskommittén som genomfördes efter krisen: ”Jag käbblade inte om det som blev följderna av avtalet, beklagade inte att vi inte lyckades med den avgörande attacken mot makten, det sovjetiska herraväldet och regimen. Det var för mig orealistiska drömmar. Jag tyckte däremot att vi hade missat en kanske reell möjlighet att genomdriva en förändring av maktförhållandena bland de ledande kommunisterna. Jag hoppades att det skulle ha varit möjligt även i partiet, för att garantera en varaktig samexistens i ett system som reformerats på ett klokt sätt.” Vad gäller de intellektuella rådsmedlemmarna inom fackföreningen, skriver han: ”Den handlingslinje som blev bestämmande (...) tillförde den entusiastiska massan förnuft och en realistisk geopolitisk inställning så att den framväxande revolutionen inte blev till en nationell katastrof. Jag klandrar dem inte – jag verkade för samma sak.” Krigstillståndet som proklamerades den 13 december 1981 visade att denna inställning ledde till nederlag. Man var långt ifrån det Modzelewski och Kuroń slagit fast i det öppna brevet, långt ifrån den idé som programmet måste leda till nämligen ”största möjliga deltagande av arbetarklassen.”³²

Nederlag och slutet på en epok

Ledarna för Solidarność uppmanade till generalstrejk ifall fackföreningen förbjöds. Strejk bröt ut på åtskilliga fabriker som en följd av krigstillståndet i december 1981. Armén och polisen ”pacificerade” fabriker en efter en, hotade att avrätta de strejkande som inte gav upp. I kolgruvan i Wujek mördades nio arbetare och 23 skadades den 16 december 1981.

³¹ Ibid., s. 445.

³² Som det formulerades i det av polisen konfiskerade manifestet den 14 november 1964.

Modzelewski kommenterar senare: ”Alla dessa människor som hade uppträtt med ett sådant enormt mod, ändrade i ett slag synen på sig själva. De gav upp inför den väpnade makten. Och det knäckte ryggraden på oss. Man kan säga att Solidarność, i egenskap av en massrörelse som bestod av 9,2 miljoner anhängare, krossades i det ögonblicket. Det som återstod var en underjordisk rörelse som bestod av fler intellektuella än arbetare. Nu visades ett annat ansikte upp, och ett annat språk: ett hårt anti-kommunistiskt språkbruk som inte funnits tidigare.”³³ Och vidare, när han 2016 talade om den revolutionära arbetarklassen under åren 1980-81: ”Den miljön existerade inte längre. Det fanns inte längre någon arbetarklass, inte heller något Solidarność. Redan innan 1989 fanns inte längre detta Solidarność. Det hade krossats under de första dagarna av krigstillståndet. Under 1980-talet tycktes det oss att det fortfarande existerade, vi upprepade att Solidarność levde (...) Det var ett spratt vi spelade makten och världen. Men sanningen var att krigstillståndet dödat Solidarność. Bara myten om den levde kvar. Minnet av att vi under några månader verkligen hade varit fria. Att vi hade befriat oss själva.(...) Känslan av att ha kapitulerat inför det militära våldet bestod. Det var en traumatisk insikt, något brast inombords, för arbetarna kunde minnas den otroliga känslan av makt under de där månaderna och som nu tagits ifrån dem. De drömde om en sådan känsla hela livet. Men de återfick den aldrig. (1 augusti 1980) erövrade de den. En konformist hade kunnat resa sig upp och protestera. Men sedan bara inte annat än vika sig, inte annat än krossas. Och detta var ohjälpligt. Men myten levde vidare. För medan man blev slavar på nytt kunde man inte glömma att under sexton månader hade man levt man mitt ibland fria människor.”³⁴

Modzelewski blev fängslad natten mellan den 12 och 13 december 1981 i slutet av nationella fackföreningens sista möte och frigavs inte förrän den 4 augusti 1984. Han levde sedan i karantän den lilla staden Sobotka och var ständigt övervakad men lyckades ändå etablera kontakt med underjordiska aktivister: ”Efterhand insåg jag att det underjordiska motståndet verkligen var medelmåttigt. (...) I praktiken var den inte längre en fackförening och den hade inte tillräcklig styrka att utlösa strejker. Det existerade fortsatt hemliga företagskommittéer men även där de fanns kvar och försökte samla medlemsavgifter och sälja tidningar, var de inte längre andliga ledare för de anställda.” (...) De intellektuella angav tonen, de läste, tryckte och spred de främsta liberala tänkarnas alster. Friedrich Hayek och Karl Popper ledde sina polska läsare längs den fria tankens vägar men inte på vägen till revolution.”

Efter två och ett halvt år utan formell anställning, när han ändå kunde fortsätta sin historieforskning tack vare stöd från Vetenskapsakademien, återanställdes han av akademien i slutet av 1987. Han deltog inte i rundabordsförhandlingarna, även om han övervägde att man måste acceptera villkoren, för att ”krigslagarna räddade systemet från att falla ihop vid en viss tid men det hämtade sig inte. Bakom en kommunistisk fasad verkade därefter en militärdiktatur (...) den kunde inte fungera i längden utan samhällelig legitimitet.”

Till slut ”kallades” han av gruppen kring Lech Walesa, för att delta i författandet av en avtalstext, och även för att ställa upp som kandidat till en senatspost, som han tidigare vägrat för att kunna återuppta sin verksamhet som historiker. Men när han i april 1969 blev inbjuden att ha kurser på Collège de France fick han inget pass. Enligt den politiska polisen var ”den juridiska process som gällde hans försök att störta regimen fortfarande aktuell.”

Han var dock kandidat och valdes till senaten i juni 1989. Trots alla försiktighetsåtgärder som tagits med i avtalet från rundabordsförhandlingarna när det gällde formerna för valet, förlorade regimen det och det var myten om Solidarność som vann: 35% av platserna i Nationalförsamlingen, där de fick ställa upp, och 99 av 100 platser i senaten. Även om de

³³ Intervju i *Le Monde* 4 januari 2019.

³⁴ Intervju med Jacek Zakowski, *Polityka*, 23 februari 2016.

hade en majoritet, hade POUP och general Jaruzelski inte längre legitimiteten att driva igenom privatiseringar och nedskärningar. Jaruzelski lyckades inte bli vald till president tack vare frånvaron av några i oppositionen, och en regering ledd av T. Mazowiecki bildades, där POUP bara besatte posterna för polis, militär och utrikesaffärer. Så föddes ett nytt Polen, med ”frihet utan broderskap”, skrev Modzelewski senare.³⁵

Som senator var han en av dem som motsatte sig ”Balceromicz-planen” (efter namnet på ekonomiministern) som, genom ojämlig skattepolitik, hade som mål att driva de stora offentligägda företagen i konkurs och gynna den privata sektorn, samtidigt sänka reallönerna med mer än 25% liksom arbetslösheten. Det kallades ”strukturomvandling”. Han deltog i ett försök att forma en socialdemokratisk vänster med keynesiansk inriktning, utan att lyckas. Han var inte längre kandidat när det var dags för val 1991, de första fria valen.

”Omvandlingen förstörde det som hade varit Solidarność sälta, men det blev ingen revolt, för att mytens förvaltare var de som förverkligade förändringarna” (...) Krigstillståndet dödade Solidarność och omvandlingen dödade myten. Under kommunismens sista år låg förvärvsfrekvensen på 80%, nu är den 53%. (...) Barnen och barnbarnen till hjältarna från augusti 1980 och december 1981 delar med sina fäder och farfäder insikten om vad som förlorades, men inte minnena av de stora gemensamma erfarenheterna”, förklarade Modzelewski 2016.³⁶

Och han erinrar sig: ”Under Solidarność storhetstid (...) fanns det **inga** krav på att återigen privatisera de tillgångar som konfiskerades mellan 1945 och 1956. Inga krav på att privatisera ekonomin (...) Inte för att verkligheten gjorde dem omöjliga. (...) Det fanns helt enkelt inte i rörelsens tankevärld. Det var en rörelse för jämlikhet. (...) En av de första strejkerna som bröt ut efter augusti var inom kollektivtrafiken i Wrocław. Vet ni varför? (...) Förarna hade fått den största löneökningen. (...) I Wrocław strejkade man mot den ojämliga fördelningen av lönehöjningarna. Mot sig själva. För att minska höjningen och därmed höja för städarna och mekanikerna. (...) I det fria Polen hyllades ojämligheten från första stund. Man upprepar att stratifiering är en integrerad del av den ekonomiska utvecklingen och gynnar dess utveckling, vilket är felaktigt. (...) I den framväxande medelklassen inpräntas att de fattiga och arbetslösa har sig själva att skylla. Att det räcker att visa initiativ, starta ett litet företag. (...) Av triaden frihet, jämlikhet broderskap har de två sistnämnda lidit ett allvarligt nederlag. Bara friheten har förverkligats. Men utan jämlikhet och broderskap är den i fara och kan begränsas av den frihet finanskapitalet skaffat sig.”³⁷

”Nu är det vår tur: få ordning på världen”

2002 publicerade Modzelewski och Kuroń (som efter sitt deltagande i omvandlingen gjort självkritik) en artikel som uppmanade till att skapa en ”morgondagens vänster” mot den dominerande nyliberala ideologin. Det handlade om en ”eftertänksam” vänster som begränsade sig till ett ”välfärdssamhälle”, och de menade att när Jacek föreslagit en överenskommelse som omfattade alla, blev han sedd som en ”farlig vänsterextremist”. ”Att vara till vänster är att följa vad hjärtat vill: stå på de förföljdas, de slagnas, de hungrandes sida och skapa en värld där man kan leva så mänskligt som möjligt”, skrev de. ”Även vänsterregeringar backar undan från trycket från EU eller de inhemska företagen. Det närmar sig den tid i Polen där det utrymme vänstern lämnat kommer att vara tom. Det är populismen som kommer att fylla detta tomrum, den fyller det redan. (...) Bakom dessa äventyrspolitiker finns det människor som har verkliga problem. Utan dessa förödmjukade och förfördelade, kan ingen demokrati skapas, men det är möjligt att det skapas en polisstat. (...) Vi lider av brist på målsättningar som bara kan fyllas med ett nytt tänkande inom vänstern. (...) Några

³⁵ Namnet på kapitel 9 i hans memoarer, *Nous avons fait galopper l'histoire – Confessions d'un cavalier usé*.

³⁶ Intervju med Jacek Zakowski, *Polityka*, 23 februari 2016.

³⁷ Intervju med Grzegorz Sroczynski, *Gazeta Wyborcza-Magazyn Swiateczny*, 13 september 2013.

kommer att säga att om man försöker förverkliga en utopi leder den till förfall och vidrigheter. I utopierna finns drömmen om lycka för mänskligheten utan vars existens människan inte skulle ha klivit ned från träden. (...) Vänstern har i historien sökt efter ett berättigande för sina utopier. Vi vet idag att den inte finns där men samtidigt har tron på utopin spelat en roll i historien och varit en starkt mobiliserande kraft.”³⁸

När memoarerna, som skrevs 2013, och publicerades på franska tillfogade Modzelewski ett efterord: ”I slutet på boken uttryckte jag en förhoppning om att den framväxande nya vänstern skulle driva frågan om den nyliberala ordningen efter 1989. Den förhoppningen var förgäves. (...) Den nuvarande högerpopulismen vid makten har visat sig vara en effektiv förstörare av den liberala demokratin, samtidigt som de avviker från vissa delar av den nyliberala kanon när det gäller den ekonomiska politiken. (...) Det verkar som om bygget av en polsk polisstat även innefattar viktiga och varaktiga sociala skyddsnet. Motståndet bland medborgarna – likaledes viktigt, men fram till nu föga effektivt – utgörs framför allt av de intellektuella. Alliansen med arbetarna som var så utmärkande för det första Solidarność, har försvunnit utan att lämna några spår efter sig. Det är förmodligen inte så förvånande, strukturomvandlingarna som knäckte broderskapet kan förklara saken.”

När en journalist frågade honom 2013 vad han svarat en gymnasieelev på frågan vad hans kamp hade tjänat till, svarade han: ”Man ska inte tänka på den privata äganderätten, man ska tänka på broderskapet. Nu är det vår tur: få ordning på världen.”³⁹

Anmärkning: De citat i texten som inte preciseras i noterna är hämtade från Modzelewskis bok *Nous avons faire galopper l’histoire – Confessions d’un cavalier usé*.

Original: [Karol Modzelewski \(1937-2019\), une vie de militant pour la fraternité](#)

Översättning från franskan: Bengt Isaksson

Lästips

David Ost: [Karol Modzelewski 1937–2019](#),

Se även [Karol Modzelewski](#) (på svenska Wikipedia)

K S Karol: [Det polska kommunistpartiets tragedi](#) (intervju med Isaac Deutscher)

Ludwik Hass: [Trotskismen i Polen fram till 1945](#)

Oliver MacDonald: [Den polska strömvirveln: Solidaritet och socialismen](#)

[Tidskriften Fjärde Internationalen om Polen](#) (artikelsamling)

³⁸ Karol Modzelewski, Jacek Kuroń, ”Lewica jutra: rozważna i romantyczna”, (Morgondagens vänster; eftertänksamhet och romantik), *Krytyka Polityczna* nummer 2, hösten 2002.

³⁹ Intervju med Grzegorz Sroczynski, *Gazeta Wyborcza-Magazyn Swiateczny*, 13 september 2013.